

EWA SKOTNICZNA (Kraków)

orcid.org/0000-0003-2798-2553

ADAM KORCZYŃSKI (Kraków)

orcid.org/0000-0003-4802-213X

FOTOGRAFIE ALFREDA SILKIEWICZA
ZE ZBIORU KAROLA LANCKOROŃSKIEGO
WYKONANE Z OKAZJI WIZYTY
ARCYKSIĘCIA RUDOLFA W TARNOPOLU
JAKO PRZYKŁAD MATERIAŁÓW
ŹRÓDŁOWYCH DO BADAŃ DZIEJÓW GALICJI
I JEJ MIESZKAŃCÓW

Abstract

**ALFRED SILKIEWICZ'S PHOTOGRAPHS FROM THE COLLECTION OF KAROL LANCKOROŃSKI
TAKEN DURING ARCHDUKE RUDOLPH'S VISIT TO TERNOPIL AS AN EXAMPLE OF SOURCE MATERIALS
FOR RESEARCHING THE HISTORY OF GALICIA AND ITS INHABITANTS**

In 1929 Karol Lanckoroński (1848–1933) donated his collection of scientific photographs to the Polish Academy of Arts and Sciences. Among the photographs of works of art and archeological relics in that collection we can also find prints of ethnographic nature, including photographs by Alfred Silkiewicz, a photographer with connections in Ternopil. On 6 July 1887 the heir to the throne Archduke Rudolph visited Ternopil and saw an ethnographic exhibition designed specially for his visit in the municipal garden. The central figures of the exhibition were residents of minor towns of Eastern Galicia brought to Ternopil, dressed in regional costumes. The text focuses on the circumstances of taking those photographs and on their significance as a source for researching the history of Galicia and its residents.

Keywords: ethnography, photography, Ternopil, Lanckoroński, Silkiewicz

Słowa kluczowe: etnografia, fotografia, Tarnopol, Lanckoroński, Silkiewicz

Zbiór archiwalny¹ fotografii naukowych hr. Karola Lanckorońskiego (1848–1933)², określanej wspólnie mianem Fototeki Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności, został przekazany przez swojego twórcę w darze tejże Akademii w roku 1929. Do roku 1915 zbiór znajdował się w pałacu Lanckorońskich w Rozdole, stanowiąc dopełnienie pałacowej biblioteki³ i należącej do rodziny Lanckorońskich kolekcji malarstwa⁴. Nie był on jednak jak tamte, odziedziczony po przodkach i następnie rozbudowywany, lecz został stworzony przez Karola Lanckorońskiego całkowicie od podstaw. Początki zbioru fotografii przypadają najpewniej na połowę lat siedemdziesiątych XIX w.⁵ Według różnych źródeł szacuje się, że przed pierwszą wojną światową liczba fotografii znajdujących się w Rozdole wahała się od ok. 80 000 do ok. 120 000⁶. Koniec świetności rozdolskiego zbioru fotografii nastąpił wraz z wybuchem pierwszej wojny światowej, spłądowaniem pałacu przez okolicznych chłopów i ewakuacją pozostałości dóbr, które udało się ocalić, w tym fotografii, do pomieszczeń w pobliżu wiedeńskiego *Palais Lanckoroński*⁷.

Pod względem tematycznym zasób Fototeki Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności dzieli się na trzy główne grupy: fotografie dokumentujące zabytki i dzieła sztuki ze szczególnym uwzględnieniem sztuki włoskiej, dokumentacja fotograficzna z zakresu archeologii (m.in. dokumentacja dziewiętnastowiecznych ekspedycji archeologicznych do Azji Mniejszej), wreszcie fotografie o charakterze etnograficznym. Z tej ostatniej grupy na uwagę zasługują np. fotografie przedstawiające mieszkańców ówczesnego Cejlonu, Turcji czy Włoch (m.in. Anticoli Corrado czy Wenecji), ale i wschodniej części Galicji. Celem artykułu jest podkreślenie znaczenia fotografii etnograficznej jako materiału źródłowego do wielokierunkowych badań nad dziejami Galicji i jej mieszkańców.

Pośród przeszło trzystu autorów zdjęć znajdujących się w zasobie Fototeki Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności można wymienić takich fotografów, jak: Pascal Sébah, Charles T. Scowen, William Louis Henry Skeen czy

¹ Zbiór archiwalny – dokumenty zgromadzone przez urzędy (instytucje) lub osoby fizyczne pod określonym kątem widzenia, mające w całości lub przeważającej części charakter materiałów archiwalnych. Zob. *Polski słownik archiwalny*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974, s. 90–91.

² Karol Lanckoroński, uczonek, podróżnik, znawca, koneser i kolekcjoner sztuki, mecenas. Organizator wypraw archeologicznych. Członek wielu instytutów i organizacji naukowych i kulturalnych ówczesnej Europy. Od roku 1891 członek korespondent Akademii Umiejętności. Zob. m.in. R. Taborski, *Lanckoroński Karol z Brzezina (1848–1933)*, w: PSB, t. 16, 1971, s. 442–443.

³ Częściowo zachowany księgozbiór znajduje się aktualnie w zasobie Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, jako dar profesor Karoliny Lanckorońskiej. Na temat biblioteki w Rozdole zob.: M. Włodek, *Zbiory Lanckorońskich – dar dla Polskiej Akademii Umiejętności*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 1999, t. 5, s. 234–236; Ł. Gworek, *Biblioteka Rozdolska Lanckorońskich w świetle jej inwentarzy*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/35888/gworek_biblioteka_rozdolska_lanckorońskich_w_swietle_jej_inwentarzy_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp: 7.07.2023].

⁴ J. Winiewicz-Wolska, *Karol Lanckoroński i jego wiedeńskie zbiory*, t. 1–2, Kraków 2010.

⁵ A. Korczyński, *Fototeka Lanckorońskich*, Rzym 2018 (= Lanckoroniana, t. 5), s. 86–89.

⁶ *Ibidem*, s. 93.

⁷ *Ibidem*, s. 114–115.

antropolog i lekarz, dr Felix von Luschan. Co przy rozmiarach aktualnego zasobu, wielości fotograficznych technik (w tym m.in. odbitek albuminowych, kolodionowych, żelatynowych), wreszcie przy doskonałym stanie zachowania tych odbitek, przesądza o unikatowości fotograficznego zbioru Karola Lanckorońskiego.

Tworzenie zbioru fotografii nie było wówczas zjawiskiem odosobnionym. Było dość typowe dla przełomu wieków XIX i XX. O znaczeniu i rozmiarach zbioru Karola Lanckorońskiego przekonują informacje źródłowe, w tym zasób Fototeki Lanckorońskich PAU. Na jego powstanie nałożyły się zarówno własne zainteresowania Karola Lanckorońskiego, jak i obserwacje podobnych poczyniń ze strony przedstawicieli ówczesnych intelektualnych i kolekcjonerskich elit, w tym jego wychowawcy, filologa klasycznego, Wilhelma von Hartela (1839–1907)⁸ czy znanego kolekcjonera sztuki Eduarda von Lipharta (1808–1891)⁹. Nie bez znaczenia były panujące w tym czasie mody i trendy na gromadzenie fotografii.

Jednym z czynników wpływających na rozwój fotograficznego zbioru były częste i liczne podróże. Karol Lanckoroński nie kupował jednak zdjęć wyłącznie do swojego własnego zbioru. Źródła pisane wspominają m.in. o egzotycznych fotografiach, wysyłanych przez niego z podróży do znajomych czy przyjaciół¹⁰. Można przypuszczać, że spośród nich znajdowały się m.in. znane z zasobu Fototeki Lanckorońskich PAU fotografie cejlońskie z podróży dookoła świata (1888–1889)¹¹. Dotarł również wówczas do Indii, Chin, Japonii i Ameryki Północnej. Wszędzie tam, gdzie się znajdował, starał się o najwyższej jakości, dostępne w danym rejonie świata, fotografie miejsc, do których udało mu się dotrzeć lub dotrzeć zamierzał.

Nie były mu obce również afrykańskie¹², a także małaazjatyckie wybrzeża Morza Śródziemnego¹³. Najwięcej jednak podróżował po Włoszech¹⁴. Proporcjonalnie

⁸ https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Wilhelm_von_Hartel [dostęp: 7.07.2023].

⁹ Karl Eduard von Liphart urodził się w Rasthof koło Dorpatu. Medycynę i nauki przyrodnicze studiował na uniwersytetach w Dorpacie, Królewcu i w Berlinie, ale to historia sztuki stała się jego pasją naukową. Był znawcą i kolekcjonerem sztuki włoskiej, interesowało go malarstwo niemieckie (XV–XIX w.), flamandzkie i holenderskie (XVII w.). Cenił również grafiki europejskich mistrzów. Zob. S. Käss, *Der heimliche Kaiser der Kunst. Adolph Bayersdorfer, seine Freunde und seine Zeit*, München 1987, s. 165–177.

¹⁰ Wien, Österreichische Nationalbibliothek [ÖNB], *Teilnachlass Karl von Lanckoronski-Brzeznie*, Autogr. 619/2-9; List Wilhelma von Hartela do Karola Lanckorońskiego, Wiedeń, 12.02.1889.

¹¹ Karol Lanckoroński odnotował swój pobyt na wyspie Cejlon pomiędzy 4 a 21 I 1889 r. Zob.: K. Lanckoroński, *Na okolo ziemi 1888–1889. Wrażenia i poglądy*, Kraków 1893, s. 10, 30–31; J. Śliwa, *Podróż Karola Lanckorońskiego na Cejlon oraz do Indii w r. 1889*, „Folia Historiae Artium. Seria Nowa” 1998, t. 4, s. 75–79. O fotografiach cejlońskich w zasobie Fototeki Lanckorońskich PAU zob. A. Korczyński, *Fotografien von Ceylon in der Sammlung von Karl Graf Lanckoroński*, w: *Karl Lanckoroński und seine Zeit* (= Kulturgeschichte, Bd. 2), hrsg. v. B. Dybaś, A. Ziemiańska, I. Nöbauer, Wien 2014, s. 115–126.

¹² J. Śliwa, *Karol Lanckoroński w Egipcie, 1875/1876*, w: idem, *Badacze, kolekcjonerzy, podróżnicy. Studia z dziejów zainteresowań starożytnych*, Kraków 2012, s. 227–244.

¹³ *Karol Lanckoroński. Dzienniki podróży do Azji Mniejszej (1882–1883 i 1884)*, (= Lanckoroniana, t. 2), red. A. Szymanowicz-Hren, A. Ziemiańska, Wiedeń 2015; J.A. Ostrowski, *Śladami hrabiego Karola Lanckorońskiego po Pamfilii i Pizydii*, „Alma Mater” 2008, nr 99, s. 148–155.

¹⁴ Zob. m.in. *Karol Lanckoroński. Dzienniki podróży do Włoch (1874 i 1875)*, (= Lanckoroniana, t. 3), red. J. Winiewicz-Wolska, A. Ziemiańska, Wiedeń 2015.

przekłada się to na tematykę fotograficznego zbioru. Informacje o nabytkach z podróży odnajdujemy zarówno w korespondencji, jak i w dziennikach Lanckorońskiego. Przemierzając wielokrotnie Italię, hrabia zakupywał najczęściej gotowe już odbitki. Ze względu na ich autorstwo można przypuszczać, że jego zainteresowaniem cieszyły się przede wszystkim fotografie pochodzące z renomowanych włoskich atelier (m.in. braci Alinarich, Domenico Andersona, Giacomo Brogiego, Paolo Lombardiego, Luigiego Montabonego, Romualdo Moscioniego czy Paolo Salviatiego). U Brogiego i Alinarich realizował własne zamówienia¹⁵. W doborze fotografii najistotniejsze kryterium stanowił przede wszystkim ich temat, a także jakość odbitek (co można wnioskować również na podstawie zachowanego zasobu Fototeki Lanckorońskich).

Fotograficzne zakupy i zlecenia bywały poprzedzone zwiedzaniem konkretnych miejsc i zabytków. W jednym z listów Jacka Malczewskiego (1854–1929), pisany podczas wspólnej z Karolem Lanckorońskim podróży po Italii, odnajdujemy informację o zwiedzaniu przez nich kościołów oraz o oglądaniu rzeźb i obrazów. Na końcu dobierano fotografie do zbiorów rozdolskich¹⁶. Podobnie z relacji Karola Lanckorońskiego dowiadujemy się, że zwiedzaniu przez niego Watykanu towarzyszyły liczne zakupy fotografii¹⁷. W poszukiwaniu obiektów do swoich zbiorów odwiedzał także antykwiariaty¹⁸ i oprócz interesujących go książek, nabywał tam nieraz również fotografie¹⁹.

Karol Lanckoroński starał się nabywać fotografie miejsc, które zwiedzał, a także posiadać fotograficzne reprodukcje odpowiadających jego gustom i zainteresowaniom dzieł sztuki, których w oryginale posiadać nie mógł²⁰. Nie wszędzie jednak i nie zawsze było to możliwe²¹. Szczególnie dotkliwie przyszło mu odczuć tę niedogodność podczas jego podróży dookoła świata (1888–1889)²².

W miejscach, w których dostępność fotografii była z jakichś względów niemożliwa, towarzyszyli mu nieraz artyści czy uczeni, którzy parali się również fotografią. Na przykład podczas podróży dookoła świata funkcję fotografa wzięł na siebie artysta malarz Ludwig Hans Fischer²³, a podczas wcześniejszych wypraw

¹⁵ A. Korczyński, *Fototeka Lanckorońskich*, Rzym 2018 (= Lanckoroniana, t. 5), s. 41.

¹⁶ D. Kudelska, *Dukt pisma i pędzla. Biografia intelektualna Jacka Malczewskiego*, Lublin 2008, s. 491.

¹⁷ Wien, ÖNB, *Lebenserinnerungen*, Cod. Ser. n. 35809, p. 3v.

¹⁸ Wien, ÖNB, *Aufzeichnungen, Erinnerungen*, Cod. Ser. n. 36290, p. 34v, 35v.

¹⁹ Ibidem, Cod. Ser. n. 36291, p. 16v.

²⁰ Zakupionym przez siebie podczas zwiedzania fotografiom Karol Lanckoroński nadawał wstępny układ tematyczny. Zob. Wien, ÖNB, Cod. Ser. n. 35809, p. 11.

²¹ Zlecał m.in. fotografowanie interesujących go dzieł sztuki w Moskwie (1886). Wien, ÖNB, *Aufzeichnungen, Erinnerungen*, Cod. Ser. n. 36291, p. 21. Nieliczne fotografie Moskwy znajdują się w zasobie Fototeki Lanckorońskich PAU.

²² K. Lanckoroński, *op. cit.*, s. 119–120.

²³ Wien, ÖNB, *Tagebuch der Weltreise*, Cod. Ser. n. 14757, p. 172v.

o charakterze ekspedycji archeologicznych dr Felix von Luschan²⁴, dla którego Karol Lanckoroński zakupił specjalnie w tym celu aparat fotograficzny²⁵.

Gromadzenie fotografii przez Karola Lanckorońskiego wpisywało się w pewnego rodzaju konwencję. Do zbioru trafiały bowiem także fotografie, które Karol Lanckoroński otrzymywał od takich uczonych, kolekcjonerów sztuki i znawców tematu, jak: Wilhelm von Hartel, Adolf Bayersdorfer, Alexander von Warsberg²⁶, Jerzy Mycielski²⁷, Jan Bołoz Antoniewicz²⁸ czy dziennikarz i pisarz zajmujący się francuskim dziedzictwem kulturowym, André Hallays²⁹.

Zbiór w chwili przekazywania go Polskiej Akademii Umiejętności liczył mniej więcej 60 000 zdjęć³⁰. Pośród dokumentacji fotograficznej dzieł sztuki i zabytków archeologicznych wyjątkowe miejsce zajmują odbitki o charakterze etnograficznym. Wśród nich wyróżniamy nie tylko fotografie włoskie czy cejlońskie, ale również galicyjskie, ukazujące tzw. typy ludowe mieszkańców ówczesnej wschodniej części Galicji, tak jak to widać na zdjęciach wykonanych w Tarnopolu przez Alfreda Silkiewicza czy na fotografiach nieustalonego autora, przedstawiających mieszkańców dóbr należących do Karola Lanckorońskiego, na przykład Błażeja Czajkę z Chłopów nieopodal Komarna³¹. Obecność tych odbitek w zasobie Fototeki Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności jest konsekwencją zainteresowań twórcy zbioru fotografii, który wielokrotnie w swoich relacjach z licznych podróży przytaczał krótką charakterystykę mieszkańców danego kraju, nieraz wprost porównując ich z galicyjskimi chłopami³².

W drugiej połowie XIX w., zapewne także pod wpływem publikacji etnografa Oskara Kolberga (1814–1890)³³, wytworzyła się pewnego rodzaju moda na

²⁴ Wien, ÖNB, *Tagebuch*, Cod. Ser. n. 14772 Han., p. 6v.; Cod. Ser. n. 14771 Han. 18–18v., 19, 24, 25v., 37; Wien, ÖNB, *Teilnachlaß Karl von Lanckoronski-Brzezie, Kleinasien / Noten aus Luschans Tagebuch*, Cod. Ser. n. 14795 Han., p. 1v.; *Karol Lanckoroński. Dzienniki podróży do Azji Mniejszej...*, *op. cit.*

²⁵ Wien, ÖNB, *Teilnachlass Karl Lanckoronski-Brzezie, Tagebuch, 1883*, Cod. Ser. n. 14772, p. 49.

²⁶ Wien, ÖNB, *Teilnachlass Karl von Lanckoronski-Brzezie*, 621/8-6, List Alexandra von Warsberga do Karola Lanckorońskiego, Florenz, Hotel de la Ville, 26.06.[1883].

²⁷ Wien, ÖNB, *Nachlass von Karl Anton Lanckoronski-Brzezie (1848–1933), Lebenserinnerungen*, Cod. Ser. n. 35822, p. 15–15v.

²⁸ CPAH Lw., F 181 j. 440, p. 18 i 19.

²⁹ Wien, ÖNB, Autogr. 612/32-1, List André Hallays do Karola Lanckorońskiego, Paryż, 110, rue du Bac, 2.11.1901.

³⁰ A. Korczyński, *Fototeka Lanckorońskich*, Rzym 2018 (= Lanckoroniana, t. 5), s. 117–118.

³¹ PAUart, Fototeka Lanckorońskich, FL.2165.7.

³² K. Lanckoroński, *op. cit.*, s. 130.

³³ W 1873 r. Kolberg został członkiem korespondentem Akademii Umiejętności, a następnie przewodniczącym Sekcji Etnologicznej Komisji Antropologicznej AU. W roku 1878 udał się na światową wystawę do Paryża. Za swe wydawnictwa, eksponowane w dziale etnograficznym pawilonu austriackiego, otrzymał brązowy medal. Był jednym z patronów naukowych zorganizowanej w 1880 roku wystawy etnograficznej w Kołomyi. Zob. Instytut im. Oskara Kolberga, <http://oskarkolberg.pl/pl-PL/Page/59> [dostęp: 7.07.2023].

zainteresowanie chłopskim obyczajem, a także badaniami etnograficznymi³⁴. Istotnym nośnikiem wizualnie utrwalającym różne aspekty życia codziennego i kultury ludności wiejskiej stawała się coraz popularniejsza w owym czasie fotografia.

Do pionierów fotografii o tematyce ludowej zaliczali się: Melecjusz Dutkiewicz, Michał Greim, Bogusław Kraszewski, Łukasz Dobrzański, Ignacy Krieger, a także Alfred Silkiewicz (1845–1903).

Ostatni z wymienionych, popularny galicyjski fotograf, zwany również Alfredem Wieruszem Silkiewiczem³⁵, od lat sześćdziesiątych XIX w. był właścicielem pracowni w Tarnopolu oraz filii, która mieściła się w Złoczowie. Pracownia fotograficzna Alfreda Silkiewicza funkcjonowała pod nazwą A. Silkiewicz, później „Janina”. Około 1894 r. Silkiewicz przeniósł zakład do Nowego Sącza. Prowadził go przy ul. Jagiellońskiej 5, później Szujskiego 5 (obecnie Narutowicza 5). Początkowo współpracował z Ignacym Stadnikiem, następnie ten ostatni przejął zakład. Pracownia w Nowym Sączu miała też filie w Gorlicach i Krynicy. Na cmentarzu w Nowym Sączu znajduje się wspólny grobowiec rodziny Stadników, w którym pochowano również Alfreda Silkiewicza³⁶. W bogatym dorobku Silkiewicza znalazła się realizacja całej serii fotografii poświęconych wydarzeniom towarzyszącym uroczystej wizycie arcyksięcia Rudolfa w Tarnopolu w roku 1887. Zdjęcia pamiątkowe z tej wizyty trafiły do zbioru hrabiego Karola Lanckorońskiego³⁷.

Trasa podróży następcy tronu przebiegała m.in. przez Kraków, Tarnów, Łańcut, Złoczów i Tarnopol. Rudolfowi Habsburgowi towarzyszyły wiwatujące tłumy mieszkańców okolicznych miasteczek i włości. Budowle zlokalizowane przed Tarnopolem, w tym pałac księcia Ludwika Radziwiłła oraz sam dworzec kolejowy, zostały specjalnie z tej okazji udekorowane i oświetlone. Szczegółowe opisy całego wydarzenia związanego z przyjazdem arcyksięcia do Tarnopola znaleźć można na łamach ówczesnej prasy. Jak donosił „Kurier Lwowski”, już 3 VII 1887 r. sprowadzono do Tarnopola całe rodziny włościan, którzy mieli, tworząc tzw. żywe grupy etnograficzne, reprezentować zwyczaje i kulturę poszczególnych powiatów Galicji. Autor artykułu podkreślał bogactwo i różnorodność elementów strojów ludowych, a także typów urody³⁸.

³⁴ M. Bijak, A. Garlicka, *Fotografia chłopów polskich*, Warszawa 1993, s. 7; A. Jankowska-Marzec, *Między etnografią a sztuką. Mitologizacja Huculów i Huculszczyzny w kulturze polskiej XIX i XX wieku*, Kraków 2013, s. 249.

³⁵ W. Walanus, *Biogramy fotografów czynnych na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej do roku 1939 (wybór)*, w: *(Nie)utracone dziedzictwo. Inwentaryzacja zabytków sztuki na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej*, red. R. Nestorow, D. Nestorow, P. Jamski, Kraków 2022, s. 278.

³⁶ *Fotografia Galicyjska do roku 1918. Fotografowie Galicji, Tatr oraz Księstwa Cieszyńskiego. Zestawienie nazw zakładów i nazwisk fotografów do roku 1918*, Częstochowa–Katowice–Lwów 2008, s. 118 i 120. Zob. też *Artysta czy rzemieślnik? Galicyjskie zakłady fotograficzne przelomu wieków XIX i XX*. Katalog wystawy 3 sierpnia – 2 września, Muzeum Historii Fotografii, Kraków 2001, s. 20.

³⁷ Fotografie autorstwa Alfreda Silkiewicza, obok znajdujących się w zbiorze etnograficznych zdjęć Alinarich, Pietro Poppiego, Felixa von Luschana czy Charlesa Scowena, stanowią w omawianej grupie tematycznej bardzo wyjątkową serię zdjęć, ukazując mieszkańców Galicji z uwzględnieniem charakterystycznych dla nich strojów ludowych.

³⁸ *Listy z kraju*, „Kurier Lwowski” z dn. 5 VII 1887 r., nr 184, s. 2.

6 VII 1887 r. odbyła się wizyta arcyksięcia w ogrodzie miejskim w Tarnopolu, gdzie następca tronu mógł zwiedzić specjalnie na ten cel zaprojektowaną wystawę etnograficzną, stanowiącą główny punkt całych obchodów. Wystawa miała niewątpliwie wpływać na konsolidowanie poddanych wielonarodowościowej monarchii wokół następcy tronu, arcyksięcia Rudolfa³⁹. Do wielokulturowości licznych narodów tworzących jedną monarchię arcyksiążę odwołał się osobiście we wstępie do wydanej w tym samym roku publikacji *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*⁴⁰. Natomiast na łamach wspomnianych relacji z wizyty publikowanych w prasie podkreślano, że

Ma ona na celu przedstawić Najd[ostojniejszemu] Następcy Tronu obraz bytu naszego ludu we wschodniej części kraju, w jego życiu domowym; a więc przedstawić Mu narzędzia i sprzęty któremi posługuje się lud powszechnie w potrzebach życia domowego. Narzędzia, przyrządy i warsztaty, służące do wykonania rzemiosł i przemysłu (...); przedmioty należące do obrzędów i zwyczajów ludowych przy narodzinach i chrzcinach, przy weselach, przy obrzędach świątecznych, podczas Bożego Narodzenia, wielkiego postu, Wielkanocy itd. Wreszcie ma ta wystawa przedstawić Najdostojniejszemu Gościowi sztukę ludową⁴¹.

Z inicjatywą zorganizowania w Tarnopolu wystawy etnograficznej z okazji pobytu arcyksięcia Rudolfa wystąpili w Wiedniu: Włodzimierz Dzieduszycki⁴², Władysław Fedorowicz⁴³ i Filip Zaleski, namiestnik Galicji⁴⁴. Za organizację

³⁹ *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Auf Anregung und unter Mitwirkung Seiner kaiserlichen und königlichen Hoheit des durchlauchtigsten Kronprinzen Erzherzog Rudolf. Übersichtsband. 1. Abteilung: Naturgeschichtlicher Theil*, Wien 1887, Bd. 1, s. 5–19.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Najdostojniejszy Cesarzewicz Rudolf w kraju*, „Gazeta Lwowska” z dn. 6 VII 1887 r., nr 151, s. 3.

⁴² Włodzimierz Dzieduszycki (1825–1899), społecznik, przyrodnik i organizator przemysłu ludowego, zwolennik zniesienia pańszczyzny, mecenas nauki i sztuki, członek korespondent Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności (1881) i dr h.c. Uniwersytetu Lwowskiego (1894), marszałek Sejmu Krajowego Galicji, od 1884 r. członek Izby Panów austriackiej Rady Państwa. Organizował polski dział prehistoryczny i etnograficzny na wystawach światowych w Wiedniu (1873) i w Paryżu (1878). Przyczynił się do zorganizowania ważnych wystaw we Lwowie: I Wystawy Krajowej Rolniczej i Przemysłowej (1877), Wystawy Archeologicznej i Etnograficznej (1885), a także działu etnograficznego i pawilonu sztuki Powszechnej Wystawy Krajowej (1894). Organizator Muzeum Przemysłu Artystycznego we Lwowie (1874). W roku 1880 przekazał krajowi Muzeum Przyrodnicze im. Dzieduszyckich we Lwowie. Wspierał finansowo rozwój kultury ludowej bez względu na różnice narodowościowe. Zob. M. Tyrowicz, *Dzieduszycki Włodzimierz*, w: PSB, t. 6, 1948, s. 123–126.

⁴³ Władysław Fedorowicz (1845–1918), polityk, literat i historyk, zwolennik współpracy polsko-ukraińskiej, przyczynił się do ufundowania ukraińskiego pawilonu etnograficznego na Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie (1894). W należącym do niego majątku w Oknie gromadził i porządkował archiwum rodzinne (ok. 15 tys. dokumentów od XV w.), z którego korzystali głównie badacze ukraińscy, w tym Iwan Franko. Zbierał m.in. ceramikę ludową, brzoń, miniatury, kilimy, makaty (największa kolekcja prywatna w Galicji), a także ciekawostki archeologiczne i geologiczne. Należącą do niego kolekcję malarstwa szacowano na 300 płócien, w tym Cranacha, szkoły włoskiej i flamandzkiej oraz artystów polskich (Czechowicza, Chodowieckiego, Orłowskiego, Grottgera, Kossaka). Jego zbiory nie przetrwały I wojny światowej. Zob. S. Kieniewicz, *Fedorowicz Władysław Walenty*, w: PSB, t. 6, 1948, s. 390–391.

⁴⁴ I. Франко, *Етнографічна виставка у Тернополі, Зібрання творів*, w: *Історичні праці (1883–1890)*, ред. Я. Д. Ісаєвич, В. Г. Сербей, Т. 46, кн. 1, с. 469.

tarnopolskiej wystawy odpowiadał specjalnie na ten cel powołany komitet organizacyjny, w skład którego weszli: prezes Władysław Fedorowicz, Władysław Koziebrodzki⁴⁵, Tadeusz Fedorowicz, Władysław Boberski⁴⁶, Aleksander Barwiński⁴⁷ i Włodzimierz Dzieduszycki. Liczne przedmioty na ekspozycję obejmujące elementy tradycyjnych strojów ludowych, przedmiotów codziennego użytku pozyskano zarówno z kolekcji prywatnych, jak i zbiorów publicznych⁴⁸. W omawianym czasie ocalenie zasobów kultury duchowej i materialnej ludu, szczególnie przez inteligencję, było często postrzegane jako obowiązek patriotyczny⁴⁹.

Tarnopolskiej wystawie towarzyszyły liczne uroczystości. Powitanie arcyksięcia odbyło się przy bramie triumfalnej prowadzącej do ogrodu miejskiego. Arcyksiążę zwiedził wystawę oprowadzany przez Włodzimierza Dzieduszyckiego i Władysława Fedorowicza⁵⁰. Ekspozycja ukazywała różnice i bogactwo kulturowe Galicji Wschodniej. Składała się z dwóch części. Pierwszą z nich stanowił pawilon wystawowy wzniesiony w stylu szwajcarskim, w którym zgromadzone były wyroby przemysłu i sztuki ludowej ułożone według regionu, z którego zostały pozyskane. Całość podzielona została na kilka działów: wyroby garncarskie, drewnne, instrumenty muzyczne, przybory cerkiewne i obrzędowe, wyroby tkackie, odzież i bielizna. Jak można przeczytać we wstępie do katalogu towarzyszącego wystawie, organizatorzy powzięli zamiar przedstawienia arcyksięciu Rudolfowi ludów zamieszkujących Galicję Wschodnią, w tym: Hucułów z dorzecza Prutu, ludu podolskiego z dorzecza Zbrucza, ludności z dorzecza Bugu i Dniestru, zamieszkanego przez Bojków. Warto dodać, że część z wystawionych na ekspozycję obiektów przeznaczona była do sprzedaży po ustalonych z organizatorami cenach⁵¹. Drugą część wystawy stanowiła zaaranżowana wioska etnograficzna,

⁴⁵ Władysław Koziebrodzki (1839–1893), uczestnik powstania styczniowego, dramaturg i publicysta, poseł na sejm galicyjski i do Rady Państwa. J. Zdrada, *Koziebrodzki Władysław*, w: PSB, t. 14, 1968, s. 616–618.

⁴⁶ Władysław Boberski (1846–1891), w roku 1872 został starszym nauczycielem seminarium nauczycielskiego w Tarnopolu, następnie inspektor okręgowy szkoły ludowej w Lwowie i inicjator utworzenia Muzeum Pedagogicznego. W roku 1873 powrócił do Tarnopola na stanowisko dyrektora seminarium nauczycielskiego. W roku 1884 był sekretarzem wystawy pszczelniczo-ogrodniczej i przemysłu domowego i członkiem komitetu wystawy etnograficznej w Tarnopolu (1887). Brał również udział w wystawach krajowych: lwowskiej, przemyskiej i krakowskiej. Zob. Z. Boberski, *Boberski Władysław*, w: PSB, t. 2, 1936, s. 150–151.

⁴⁷ Aleksander Barwiński (1847–1926), pedagog, historyk i polityk, ukraińsko-ruski działacz społeczny. W Tarnopolu założył filię Towarzystwa „Poświta” (1875) i towarzystwo kasynowe „Ruska Besida” (1884). Na Podolu zakładał czytelnie, organizował wykłady i koncerty. Wspólnie z Władysławem Fedorowiczem pracował nad wystawą etnograficzną w Tarnopolu (1887). Z jego inicjatywy zorganizowano w roku 1892 Towarzystwo im. Szewczenki i przekształcono je wkrótce w towarzystwo naukowe. Zob. B. Barwiński, *Barwiński Aleksander*, w: PSB, t. 1, 1935, s. 338–339.

⁴⁸ *Najdostojniejszy Cesarzewicz Rudolf w kraju...*, s. 3.

⁴⁹ A. Janikowska-Marzec, *op. cit.*, s. 247.

⁵⁰ *Dalsza podróż Arc. Rudolfa*, „Kurier Lwowski” z dn. 7 VII 1887 r., nr 186, s. 5.

⁵¹ *Słowo wstępne*, w: *Przewodnik informacyjny po Wystawie Etnograficznej urządzonej w Tarnopolu na cześć przybycia Jego Ces. Wysokości Najdostojniejszego Arcyksięcia Rudolfa ułożyl z polecenia Komitetu Karol Falkowicz, Tarnopol 1887* [b. s.].

gdzie przeniesione zostały trzy w pełni urządzone chaty: podolska, nadbużańska i huculska. Przed chatami ustawieni zostali reprezentanci ludów zamieszkujących wschodnią Galicję, w swoich tradycyjnych strojach. Osoby te sprowadzono do Tarnopola z inicjatywy badaczy i kolekcjonerów współpracujących z komitetem wystawy. Pokaz zwyczajów ludowych został natomiast wyreżyserowany przez jednego z organizatorów wystawy, Aleksandra Barwińskiego⁵². Jak podkreślali organizatorzy przedsięwzięcia, wioska etnograficzna, wówczas określana jako „wystawa naturalna”, stanowiła uzupełnienie wystawy etnograficznej, a najwięcej trudności w pracach komitetu wystawowego przysparzało sprowadzenie przedstawicieli poszczególnych grup etnicznych:

Uwieczniona na fotografiach „wystawa naturalna” w zamiarze organizatorów stanowiła uzupełnienie wystawy etnograficznej, a zebranie tych grup typowych, to właśnie była najtrudniejsza część pracy Komitetu wystawowego (...) tylko przywiązanie ku Najmiłościwiej nam panującej Rodzinie Cesarskiej i chęć okazania tej miłości Najdostojniejszemu Gościowi mogły skłonić lud z rozmaitych okolic do dalekiej, jak dla niego, podróży i opuszczenia chat rodzinnych na dni parę⁵³.

Większość eksponatów, w tym chaty, była własnością twórców wystawy, a jednocześnie galicyjskich zbieraczy: Włodzimierza Dzieduszyckiego oraz Władysława i Tadeusza Fedorowiczów⁵⁴.

Arcyksiążę Rudolf w trakcie swojej wizyty w ogrodzie miejskim zwiedził chaty wraz z ich urządzeniem. Przyglądał się również zaaranżowanym według koncepcji Aleksandra Barwińskiego obyczajom galicyjskiej wsi, w tym: obrzynkom, tańcom, którym towarzyszyły śpiewy okolicznościowe i oryginalna muzyka⁵⁵.

Na zakończenie uroczystości w ogrodach miejskich arcyksiążę otrzymał w darze specjalnie na ten cel zaprojektowany album z fotografiami autorstwa Alfreda Silkiewicza, dokumentujący wszystkie grupy etniczne biorące udział w pokazie⁵⁶. Koncepcja ustawienia wybranych przedstawicieli grup etnicznych i aranżacja poszczególnych ujęć zastosowanych na fotografiach była prawdopodobnie wynikiem ścisłej współpracy Alfreda Silkiewicza z organizatorami wystawy⁵⁷. W Fototece Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności znajdują się aktualnie 43 bardzo dobrze zachowane odbitki albuminowe autorstwa tego fotografa, przedstawiające typy antropologiczne włościan galicyjskich⁵⁸. Mimo różnorodności modeli i ich

⁵² E. Manikowska, *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego. Problemy i metody badawcze*, w: *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego. Archeologia – Etnografia – Historia Sztuki*, red. E. Manikowska, I. Kopania, Warszawa 2014, s. 41.

⁵³ *Przewodnik informacyjny po Wystawie Etnograficznej...*, s. 54.

⁵⁴ E. Manikowska, *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego...*, s. 40.

⁵⁵ *Najdostojniejszy Cesarz Rudolf w kraju...*, s. 4.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 83.

⁵⁸ Wszystkie opisywane w tekście fotografie zostały udostępnione w wersji cyfrowej w domenie publicznej, w ramach *Katalogu zbiorów artystycznych i naukowych Polskiej Akademii Umiejętności* (www.PAUart.pl).

strojów, zdjęcia zostały wykonane w jednym miejscu, na terenie ogrodu miejskiego w Tarnopolu. W zgodzie z dziewiętnastowieczną konwencją postacie zostały sztywno upozowane, ustawione przodem do fotografa, a ich ubiór jest odświętny⁵⁹. W celu podkreślenia znaczenia tradycyjnego stroju, w który odziani byli modele, preferowane były ujęcia całych postaci. Rekwizyty natomiast były traktowane niemal równorzędnie z portretowaną osobą, co wynikało z chęci zaznaczenia jej statusu społecznego⁶⁰. Fotografowana postać w odpowiednim stroju i pozie bywała postrzegana jako reprezentant konkretnej grupy etnicznej, a niekoniecznie jako indywidualna osoba. Fotografia etnograficzna widziana w taki sposób mogła być odbierana podobnie jak współczesne jej dzieła sztuk plastycznych. Z jednej strony dokumentowała strój i tradycje poszczególnych grup kulturowych, z drugiej jednak, wzmacniała mity i stereotypy związane z żywionym powszechnie przekonaniem na temat wsi i jej mieszkańców⁶¹. Fotografie z kreowanymi w taki sposób wizerunkami chłopów reprodukowano w popularnych w tym czasie albumach etnograficznych, a wkrótce także na pocztówkach. Upowszechniały one wiedzę o tematyce etnograficznej wśród szerszego grona odbiorców⁶².

Fotografie Silkiewicza w zbiorze Karola Lanckorońskiego, ze względu na swój etnograficzny charakter, pozostają anonimowym dokumentem epoki, a opis zdjęć sprowadza się do określenia pochodzenia sfotografowanych osób względem ich gmin i powiatów⁶³, dając w ten sposób usystematyzowane, ale też ogólne wyobrażenie o mieszkańcach Galicji. Fotografie autorstwa Alfreda Silkiewicza mogą być przy tym postrzegane w kilku aspektach. Z jednej strony były one zapewne wyrazem panującej mody, przejawem „chłopomaństwa”. Z drugiej strony jednak, szczególnie z perspektywy czasu, nie umniejsza to ich znaczeniu dokumentacyjnemu, a zatem i poznawczemu. Po latach bowiem fotografie, podobnie jak inne źródła historyczne, które nie powstały z powodu wyraźnego zamysłu naukowego, zyskują współcześnie wymiar naukowy i mogą tym samym służyć szerszym badaniom, tu etnograficznym. Mogą również stanowić interesujące źródło dla rekonstruktorów historycznych strojów regionalnych.

⁵⁹ Zob. też: J. Bartuszek, *Ikonografia etnograficzna na przykładzie materiałów związanych z Huculszczyzną w zbiorach Archiwum Naukowego Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie*, w: *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego...*, s. 112.

⁶⁰ Z. Harasym, *Stare fotografie. Poradnik kolekcjonera*, Warszawa 2005, s. 146.

⁶¹ A. Janikowska-Marzec, *op. cit.*, s. 18; J. Bartuszek, *op. cit.*, s. 112.

⁶² A. Janikowska-Marzec, *op. cit.*, s. 249.

⁶³ Zgodnie z inskrypcjami zamieszczonymi pod odbitkami na fotografiach uwieczniono mieszkańców w charakterystycznych dla danego powiatu strojach: bohorodczańskiego, borszczowskiego, bóbreckiego, brodzkiego, brzeżańskiego, buczackiego, czortkowskiego, dolińskiego, drohobyckiego, horodeńskiego, husiatyńskiego, kałuskiego, kamioneckiego, kołomyjskiego, kosowskiego, mościskiego, nadwórniańskiego, podhajeckiego, rawskiego, rohatyńskiego, śniatyńskiego, sokalskiego, stanisławowskiego, staromiejskiego, stryjskiego, tłumackiego, trembowlowskiego, turczańskiego, wyżnickiego, zaleszczyckiego, zbaraskiego, złoczowskiego, żółkiewskiego i żydaczowskiego.

W przypadku opisywanej wystawy tarnopolskiej widoczna staje się interesująca analogia do popularnych w XIX w. tzw. żywych obrazów. Tworzący je ludzie, stojący nieruchomo w określonych pozach, naśladowali najczęściej dzieła autorstwa znanych malarzy. Tego rodzaju rekonstrukcje odnoszące się do tematyki ludowej, obok fotografii i przedmiotów o charakterze etnograficznym, prezentowane były w ramach sekcji antropologicznych towarzyszących wystawom światowym. Jedną z pierwszych inicjatyw tego rodzaju była prezentacja przedstawicieli kolonii francuskich w odtworzonym środowisku przedmiotów ich kultury na wystawie paryskiej w roku 1878⁶⁴. Podobne „etnograficzne wioski” – jak je określa literatura przedmiotu – aranżowane były także w ramach prowincjonalnych wystaw o charakterze narodowym, organizowanych w Austro-Węgrzech⁶⁵. Wskazać można tu zatem na związek wspomnianego wyżej sposobu prezentacji ludności wiejskiej i jej zwyczajów z tradycją żywych obrazów i panującą wówczas na nie modą. Znaczenie owych rekonstrukcji było dwojakie, z jednej strony stanowiąc rodzaj rozrywki i sposób na spędzanie wolnego czasu, z drugiej zaś, kształtując postawy obywatelskie⁶⁶.

Wystawa etnograficzna w Tarnopolu wpisywała się w szersze zjawisko obejmujące organizację tego typu ekspozycji na terenie monarchii austriackiej w ostatniej ćwierci XIX w. Fotografia zaś stała się niezwykle istotnym medium służącym wizualizacji i dokumentacji tych wydarzeń, kreując równocześnie określoną wizję życia i kultury miejscowej ludności wiejskiej. Efektem realizacji fotograficznych bardzo często były popularne albumy etnograficzne, zawierające oprócz samych reprodukcji zdjęć odpowiadające im podpisy i komentarze⁶⁷. Pierwsza wystawa etnograficzna na terenie Galicji odbyła się w roku 1880 w Kołomyi i stanowiła końcowy etap drugiej oficjalnej podróży cesarza Franciszka Józefa I po tym kraju⁶⁸. Pomysł samej wystawy zainicjowany został przez członków Towarzystwa Tatrzańskiego, natomiast organizacją zajęli się: Władysław Przybysławski (1830–1908), Oskar Kolberg i Włodzimierz Dzieduszycki, który odpowiadał następnie za wystawę tarnopolską. Kluczowym i zarazem nowatorskim elementem ekspozycji była prezentacja serii fotografii dokumentującej typy ludowe, zwyczaje i widoki z terenów Pokucia. Miały one na celu odtworzenie krajobrazu naturalnego i kulturowego regionu. Autorem fotografii był prowadzący od 1871 r. atelier w Kołomyi Juliusz Dutkiewicz⁶⁹. Fotograf odszedł od stosowanego wcze-

⁶⁴ E. Manikowska, *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego...*, s. 39–40.

⁶⁵ Wystawa krajowa we Lwowie (1894), czesko-słowacka wystawa etnograficzna (1895). Zob. *ibidem*, s. 40.

⁶⁶ A. Janikowska-Marzec, *op. cit.*, s. 249.

⁶⁷ Szeroko na temat albumów fotograficznych o tematyce etnograficznej zob. E. Manikowska, *Photography and Cultural Heritage in the Age of Nationalisms. Europe's Eastern Borderlands (1867–1945)*, London 2019.

⁶⁸ M. Oberc, *Wizyty cesarza Franciszka Józefa I w Galicji*, Rzeszów 2016, s. 24, 163.

⁶⁹ E. Manikowska, *Photography and Cultural...*, s. 74–77.

śniej w fotografii etnograficznej tradycyjnego schematu ukazującego modela we wnętrzu atelier, jak w przypadku wizerunków Rusinów zrealizowanych przez Ignacego Krigera i Walerego Rzewuskiego na potrzeby wystawy powszechnej w Paryżu w 1878 r. W zamian za to Dutkiewicz przedstawił portretowanych chłopów w naturalnym otoczeniu⁷⁰. Alfred Silkiewicz również wychodzi z atelier w plener, aby tam fotografować swoich modeli, w bardziej naturalnej i realistycznej konwencji. Podobnie jak w przypadku wystawy paryskiej, organizatorzy ekspozycji etnograficznej w Kołomyi opublikowali specjalnie na ten cel zaprojektowany album, wzbogacony o stosowne komentarze o charakterze informacyjnym (*Pokucie. Typy*, 1880)⁷¹. Jak wykazała Ewa Manikowska, wspomniana powyżej pierwsza wystawa etnograficzna w Kołomyi miała zdecydowanie polski wydźwięk, podczas gdy ekspozycja tarnopolska i towarzyszące jej wydarzenia były głównie efektem prac osób związanych z ukraińskim życiem intelektualnym⁷².

Koncentrując się jednak na fotografiach Alfreda Silkiewicza wykonanych z okazji wizyty arcyksięcia Rudolfa w Tarnopolu (1887), jako na przykładzie materiałów źródłowych do badań dziejów Galicji i jej mieszkańców, należy też uwzględnić specjalnie na ten cel zaprojektowany album. Do dziś zachowały się trzy egzemplarze tego prestiżowego wydawnictwa wykorzystującego zdjęcia Alfreda Silkiewicza, z czego dwa przechowywane są we Lwowie w Bibliotece Naukowej Wasyla Stefanyka oraz w bibliotece Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego we Lwowie⁷³. Trzeci znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Pradze. Album z wystawy etnograficznej w Tarnopolu zaprojektowany został zarówno dla arcyksięcia, jak i dla czołowych galicyjskich instytucji naukowych i kulturalnych. Czarno-biała wersja albumu z opisami w języku polskim przeznaczona została dla Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego we Lwowie, najważniejszej wówczas polskiej instytucji etnograficznej w mieście. Druga, barwna i poszerzona wersja albumu (fotografie ukazujące m.in. sale wystawowe, dwa portrety członków komitetu organizacyjnego oraz widoki czterech miejscowości) skierowana została zaś do rusińskich przedstawicieli elit intelektualnych, a ściślej – dla powstałego w 1873 r. Towarzystwa im. Szewczenki lub organizacji oświatowej Proswita (1868)⁷⁴.

Reasumując: fotografie Alfreda Silkiewicza wykonane z okazji wizyty arcyksięcia Rudolfa w Tarnopolu stanowią przykład materiałów źródłowych o charakterze oficjalnym. To rodzaj idealizacji artystycznej mieszkańców Galicji. Zaaranżowana, z okazji wizyty arcyksięcia Rudolfa, na terenie ogrodu miejskiego w Tarnopolu wioska stanowiła w istocie tło dla wyeksponowania w sposób choreograficzny przedstawicieli społeczności lokalnych poszczególnych gmin i powiatów

⁷⁰ *Ibidem*, s. 79.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*, s. 83–84.

⁷³ A. Silkiewicz, *Album Wystawy Etnograficznej w Tarnopolu*. Por. E. Manikowska, *Photography and Cultural...*, s. 83.

⁷⁴ E. Manikowska, *Photography and Cultural...*, s. 83.

w typowych dla ich regionu strojach. Fotografie etnograficzne autorstwa Alfreda Silkiewicza stanowiły jednocześnie dokumentację wystawy, a ponadto zostały również powielone w niewielkim nakładzie w formie wydawnictw albumowych. Z perspektywy antropologicznej czy etnograficznej zdjęcia eksponują tradycyjny ubiór włościan oraz ich typy urody w sposób charakterystyczny dla przyjętej w latach osiemdziesiątych XIX w. konwencji. Obecność tych odbitek w zasobie Fototeki Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności jest konsekwencją zainteresowań jej twórcy i zdecydowanie, jako źródła historyczne o charakterze ikonograficznym, wpisują się one w kontekst naukowy całego zasobu, mogąc służyć szerszym badaniom dla historyków regionalistów i etnografów. Ponadto, z perspektywy ponadregionalnej, fotografie te mogą mieć również znaczenie w badaniach porównawczych ukazujących Galicję na tle innych krajów koronnych monarchii austro-węgierskiej, w zakresie studiów regionalnych, kolekcjonerskich czy muzealnych.

Bibliografia

- Artysta czy rzemieślnik? Galicyjskie zakłady fotograficzne przełomu wieków XIX i XX.* Katalog wystawy 3 sierpnia – 2 września, Muzeum Historii Fotografii, Kraków 2001.
- J. Bartuszek, *Ikonografia etnograficzna na przykładzie materiałów związanych z Huculszczyzną w zbiorach Archiwum Naukowego Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie*, w: *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego. Archeologia – Etnografia – Historia Sztuki*, red. E. Manikowska, I. Kopania, Warszawa 2014.
- B. Barwiński, *Barwiński Aleksander*, w: PSB, t. 1, 1935.
- M. Bijak, A. Garlicka, *Fotografia chłopów polskich*, Warszawa 1993.
- Z. Boberski, *Boberski Władysław*, w: PSB, t. 2, 1936.
- Dalsza podróż Arc. Rudolfa*, „Kurier Lwowski” z dn. 7 VII 1887 r., nr 186.
- Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Auf Anregung und unter Mitwirkung Seiner kaiserlichen und königlichen Hoheit des durchlauchtigsten Kronprinzen Erzherzog Rudolf. Übersichtsband. 1. Abtheilung: Naturgeschichtlicher Theil*, Wien 1887, Bd. 1.
- Fotografia Galicyjska do roku 1918. Fotografowie Galicji, Tatr oraz Księstwa Cieszyńskiego. Zestawienie nazw zakładów i nazwisk fotografów do roku 1918*, Częstochowa–Katowice–Lwów 2008.
- Ł. Gworek, *Biblioteka Rozdolska Lanckorońskich w świetle jej inwentarzy*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/35888/gworek_biblioteka_rozdolska_lanckoronkich_w_swietle_jej_inwentarzy_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Z. Harasym, *Stare fotografie. Poradnik kolekcjonera*, Warszawa 2005.
- Instytut im. Oskara Kolberga, <http://oskarkolberg.pl/pl-PL/Page/59>.
- A. Jankowska-Marzec, *Między etnografią a sztuką. Mitologizacja Huculów i Huculszczyzny w kulturze polskiej XIX i XX wieku*, Kraków 2013.
- Karol Lanckoroński. Dzienniki podróży do Azji Mniejszej (1882–1883 i 1884)*, (= Lanckoroniana, t. 2), red. A. Szymanowicz-Hren, A. Ziemlewska, Wiedeń 2015.
- Karol Lanckoroński. Dzienniki podróży do Włoch (1874 i 1875)*, (= Lanckoroniana, t. 3), red. J. Winiewicz-Wolska, A. Ziemlewska, Wiedeń 2015.
- S. Käss, *Der heimliche Kaiser der Kunst. Adolph Bayersdorfer, seine Freunde und seine Zeit*, München 1987, s. 165–177.

- S. Kieniewicz, *Fedorowicz Władysław Walenty*, w: PSB, t. 6, 1948.
- A. Korczyński, *Fotografien von Ceylon in der Sammlung von Karl Graf Lanckoroński*, w: *Karl Lanckoroński und seine Zeit* (= Kulturgeschichte, Bd. 2), hrsg. v. B. Dybaś, A. Ziemińska, I. Nöbauer, Wien 2014.
- A. Korczyński, *Fototeka Lanckorońskich*, Rzym 2018 (= Lanckoroniana, t. 5).
- D. Kudelska, *Dukt pisma i pędzla. Biografia intelektualna Jacka Malczewskiego*, Lublin 2008.
- K. Lanckoroński, *Na około ziemi 1888–1889. Wrażenia i poglądy*, Kraków 1893.
- Listy z kraju*, „Kurier Lwowski” z dn. 5 VII 1887 r., nr 184.
- E. Manikowska, *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego. Problemy i metody badawcze*, w: *Archiwa wizualne dziedzictwa kulturowego. Archeologia – Etnografia – Historia Sztuki*, red. E. Manikowska, I. Kopania, Warszawa 2014.
- E. Manikowska, *Photography and Cultural Heritage in the Age of Nationalisms. Europe's Eastern Borderlands (1867–1945)*, London 2019.
- Najdostojniejszy Cesarzewicz Rudolf w kraju*, „Gazeta Lwowska” z dn. 6 VII 1887 r., nr 151.
- M. Oberc, *Wizyty cesarza Franciszka Józefa I w Galicji*, Rzeszów 2016.
- J.A. Ostrowski, *Śladami hrabiego Karola Lanckorońskiego po Pamfilii i Pizydii*, „Alma Mater” 2008, nr 99.
- Polski słownik archiwalny*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974.
- A. Silkiewicz, *Album Wystawy Etnograficznej w Tarnopolu. Słowo wstępne*, w: *Przewodnik informacyjny po Wystawie Etnograficznej urządzonej w Tarnopolu na cześć przybycia Jego Ces. Wysokości Najdostojniejszego Arcyksięcia Rudolfa ułożyl z polecenia Komitetu Karol Falkowicz*, Tarnopol 1887 [b. s.].
- J. Śliwa, *Karol Lanckoroński w Egipcie, 1875/1876*, w: J. Śliwa, *Badacze, kolekcjonerzy, podróżnicy. Studia z dziejów zainteresowań starożytnych*, Kraków 2012.
- J. Śliwa, *Podróż Karola Lanckorońskiego na Cejlon oraz do Indii w r. 1889*, „Folia Historiae Artium. Seria Nowa” 1998, t. 4.
- R. Taborski, *Lanckoroński Karol z Brzezia (1848–1933)*, w: PSB, t. 16, 1971.
- M. Tyrowicz, *Dzieduszycki Włodzimierz*, w: PSB, t. 6, 1948.
- W. Walanus, *Biogramy fotografów czynnych na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej do roku 1939 (wybór)*, w: *(Nie)utracone dziedzictwo. Inwentaryzacja zabytków sztuki na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej*, red. R. Nestorow, D. Nestorow, P. Jamski, Kraków 2022.
- J. Winiewicz-Wolska, *Karol Lanckoroński i jego wiedeńskie zbiory*, t. 1–2, Kraków 2010.
- M. Włodek, *Zbiory Lanckorońskich – dar dla Polskiej Akademii Umiejętności*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 1999, t. 5.
- І. Франко, *Етнографічна виставка у Тернополі. Зібрання творів*, w: *Історичні праці (1883–1890)*, ред. Я. Д. Ісаєвич, В.Г. Сарбей, Т. 46, кн. 1.

Emma Sopsz poniat Nizivica

2165. 43

Alfred Silkiewicz, Wystawa etnograficzna w Tarnopolu, 1887. Odbitka albuminowa, Fototeka Lanc-korońskich PAU, FL.2165.13, digitalizacja: PAU, projekt PAUart, www.pauart.pl (domena publiczna).

Fotograf nieokreślony, Strój ludowy ze wsi Chłopy, powiat Rudki, *Blażej Czajka z Chłop*, ok. 1887. Odbitka albuminowa, Fototeka Lanckorońskich PAU, FL.2165.7, digitalizacja: PAU, projekt PAUart, www.pauart.pl (domena publiczna).

Fot. Alfred Silkiewicz, Wystawa etnograficzna w Tarnopolu, 1887. Strój ludowy z gminy Ispas, powiat Wyżnica. Odbitka albuminowa, Fototeka Lanckorońskich PAU, FL.2165.13, digitalizacja: PAU, projekt PAUart, www.pauart.pl (domena publiczna).

Fot. Alfred Silkiewicz, Wystawa etnograficzna w Tarnopolu, 1887. Strój ludowy z gminy Łoszników, powiat Trembowla. Odbitka albuminowa, Fototeka Lanckorońskich PAU, FL.2166.23, digitalizacja: PAU, projekt PAUart, www.pauart.pl (domena publiczna).